

TÜRKLERDE ÇADIR

ASKERİ
MÜZE
Military Museum
HARBIYE
İSTANBUL

TÜRKLERDE ÇADIR

**ASKERİ
MÜZE**
Military Museum
**HARBİYE
İSTANBUL**

ASKERİ MÜZE VE KÜLTÜR SİTESİ KOMUTANLIĞI YAYINLARI

ASKERİ MÜZE VE KÜLTÜR SİTESİ KOMUTANLIĞI
HARBİYE - İSTANBUL
TEL : (0.212) 233 27 20 (4 HAT) FAX : (0.212) 240 48 89

Sunuş

Bilindiği üzere; Askeri Müze'nin çok eski ve köklü bir geçmişi vardır. Bünyesinde barındırdığı askeri kültür varlıklarının sayısı ve zenginliği açısından, dünyanın önde gelen müzelerinden biri olan Askeri Müzede, sergilenen çok değerli objeler arasında çadırların ayrı bir yeri vardır.

Araştırmacı ve ziyaretçiler tarafından büyük bir ilgi ve beğeni ile izlenen çadırlar; Türk dokuma ve işleme sanatının seçkin birer örneğini oluşturmaktadırlar.

Sözkonusu eserlerin tanıtımına katkıda bulunacağına inandığım bu el kitabını hazırlayan Askeri Müze ve Kültür Sitesi araştırmacılarından Sibel YACAN'a ve ona yardımlarını esirgemeyen arkadaşlarına teşekkür eder, bu tür çalışmaların devamını dilerim.

Cumhur ASPARUK

Hv. Plt. Korg.
ATASE Başkanı

Önsöz

Ülkemizin zengin kültürel varlıklarından önemli bir bölümü Askeri Müze koleksiyonunda bulunmaktadır.

Ağırlık olarak savaş ve savunma silahlarından oluşan madeni eserlerin yanında yer alan tekstil eserler, koleksiyonu farklı bakış açıları ile değerlendirmeyi gerektirmektedir. Tekstil grubu eserlerin önemli bir bölümünü oluşturan çadırlar, geçmiş tarih öncesi dönemlere dayanan barınakların ulaştığı düzeyi gözler önüne sermektedir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşundan başlayarak yüzyıllar içinde gelişen kültür ve sanat hayatında önemini koruyarak gelişimini sürdüren çadırlar, endüstri ile sanatın ortak bir ürünü haline gelmiştir.

Bu yayında en erken örnekleri 17. yüzyıldan başlayan çadır ve çadır parçaları ile Türkler'de çadır kültürünü belli bir ölçüde tanıtmayı amaçlamış bulunmaktayız.

Şevket KESKİN

P. Kd. Alb.

Askeri Müze ve Kültür Sitesi Komutanı

İÇİNDEKİLER

Giriş.....	11
Türklerin Sosyal Yaşamında Çadırın Yeri ve Önemi	13-14
Askeri Alanda ve Devlet Yönetiminde Çadır.....	15
Osmanlılarda Çadır.....	16-19
Çift Direkli Çadır (Otağ).....	20-24
Çift Direkli Çadır.....	25-26
Tek Direkli Çadır.....	27-28
Sayeban.....	29-30
Sayeban.....	31
Sayeban.....	32-33
Sayeban.....	34-35
Çadır Eteği (Zukak).....	36
Çadır Eteği (Zukak).....	37-38
Çadır Eteği.....	39
Çadır Eteği.....	40
Çadır Eteği.....	41
Çadır Eteği.....	42
Çadır Eteği.....	43
Çadır Eteği.....	44
Çadır Eteği.....	45
Çadır İç Parçası.....	46
Çadır İç Parçası.....	47
Çadır Direği Parçası.....	48
Çadır Direği Manşonu.....	49
Çadır Direği Manşonu, Çadır Alemleri.....	50-51
Çadır Direği Parçası.....	52
Topak Çadır.....	53
Summary.....	54
Kaynakça.....	55

Giriş

Türkçe'nin çeşitli lehçelerinde çatur, çatur, çetr gibi şekillerde bulunan çadır kelimesinin etomolojisi kesin olarak bilinmemektedir. Bu konuda iki farklı görüşte Türkçe'ye Farsça çatur (örtü) kelimesinden geçtiği yada kelimenin aslının Farsça'ya çetr şeklinde geçen Sanskritçe çattrā (şemsiye, gölgelik) olduğu ileri sürülmektedir.

Hareketli savaş taktiği uygulayıp, sık sık yer değiştirmek zorunda olan kavimlerin, güvenilir ve verimli topraklar bulmak için göçerek yaşamak zorunda olan toplulukların kullandıkları, kurulup sökülen ve kolayca taşınabilen meskenleri genel anlamda çadır olarak adlandırılmaktadır.

Araştırmalar sonucunda çadırların tarih öncesi devirlerde bile, insanların mağaralarla aynı zamanda kullandıkları bir mesken türü olduğu ortaya konmuştur.

Çadırların biçimleri ve süslemeleri içlerinde yaşayanların ekonomik gücünü, inançlarını, gelenek ve göreneklerini, yaşam tarzlarını ve sanatsal zevklerini yansıtmaktadır. Bu nedenle çadır genel olarak bağlı olduğu kültürün çeşitli olgularını en iyi şekilde yansıtan kompleks bir yapıya sahiptir.

Ağaç sırkalarını birbirine çatarak, üstünü çalı, çırpı, yapraklar veya hayvan postlarının örtülmesiyle oluşturulan sığınakların çadır ve ev mimarisini şekillendiren ilk meskenler olduğu kabul edilmektedir.

En basit şekilde sırkaların eğik biçimde karşılıklı olarak birbirine dayandırılmasıyla meydana getirilmiştir. İki tarafta oluşan üçgen boşluklardan biri kapı şeklinde düşünülmüş diğeri ise kapatılmıştır. Mezopotamya'da ise eski çağlarda uzun ve esnek kamıştan üzeri tonoz biçiminde örtülen çadırlar kullanılmıştır.

Orta ve Ön Asya'dan bütün dünyaya yayılan kubbe mimarisi, çadırdan gelmektedir. Mezopotamya'nın kubbeli evleri, Ön Asya'nın ve hatta Anadolu'nun kümbetleri, kâğırden yapılmış bir Türk çadırı şeklindedir. Fakat çadırdan sabit meskene nasıl geçildiği henüz tam anlamıyla saptanamamıştır.

ASKERİ MÜZE VE KÜLTÜR SİTESİ KOMUTANLIĞI

TÜRKLERİN SOSYAL YAŞAMINDA ÇADIRIN YERİ VE ÖNEMİ

Çadır, özellikle bozkır bölgelerinde hayvancılıkla geçinen ve "yaylak" ile "kışlak" arasında belirli yerlerde ibadet ve törenlerini yapan yarı yerleşik Türk toplulukları ve diğer bozkır topluluklarından günümüze kadar kullanılagelmıştır.

Bütün İç Asya ve Orta Asya'yı siyasi bir birlik haline getiren Hunların (M. Ö. 220 - M. S. 216) sanatında Türk mimarisinin ilk gelişmiş örneklerini oluşturan kurganlar ve çadırlar görülür. Kurganlar, çadırlar ve yavaş yavaş ortaya çıkan diğer mimari unsurlar, sonraki devirlerdeki Türk mimarisinin kaynaklarını oluşturmuşlardır.

Hunlar yaygın olarak keçeden yapılmış kubbeli çadırlar kullanıyorlardı. Özellikle kırmızı renkte keçeden yapılmış çadırın, hatun veya gelin çadırı olduğu bilinmektedir. Hunlar'da çadır yapımında gerekli malzemenin seçiminde büyük titizlik gösteriliyordu. Çadır direklerinin sağlandığı bölgeye Hun Hakanı büyük önem veriyor, gelişmiş bir çadır sistemi için kaliteli ağaçlar özenle seçiliyor ve devlet tarafından halka dağıtılıyordu.

Hunlar'da asil soydan bir kişi öldüğünde cesedi bir süre çadırdaki bekletiliyordu. Ceset mumyalanıp kurganın yapımı bittikten sonra çadırdan alınarak kurgana yerleştiriliyordu. Hunlar'da en önemli geçim kaynağı hayvancılıktı ve şehirler çadırlardan kurulu yerleşim birimleri halindeydi. Surlarla sınırlandırılmış düzenli şehirlerde, yerleşik olarak yaşama fikri Hun devlet adamları ve halk tarafından benimsenmemiştir.

Hun devletinde özellikle Güney bölgelerinde insanların evlerde de yaşadığı bilinmektedir. Horezm'de bulunan ve M. Ö. 3000'e tarihlendirilen ahşap bir evin çadır biçiminde yapılmış olması ise ilgi çekicidir.

Türk sanatında, Büyük Hun İmparatorluğu'ndan sonra en önemli bütünleştirici etkiyi, tarihte ilk defa Türk adı ile kurulan bir devlet olan Göktürk devleti (552 - 745) sağlamıştır. Hun devrinin sanat unsurları esas olarak Göktürk döneminde de devam etmiştir. Göktürkler Hunlar'da olduğu gibi çadırları konut olarak kullanmayı sürdürmüşlerdir. Erken çağlarda Göktürkler

arabalar üzerinde taşınan keçe çadırlara sahip bir kavim olarak Çin tarihlerine geçmişlerdir. Bu yaşayış tarzı savunma gereğinden kaynaklanmaktaydı.

Göktürk devletinin dayandığı başlıca iki unsurdan biri olarak bilinen Oğuzların çoğu göçebe hayatı yaşıyordu. Bu göçebe topluluk kentlerde yaşayan Oğuzları kentten dışarı çıkamayan ve savaşamayan tembeller olarak nitelendirmişlerdir. Oğuz ilinin yöneticileri olan beyler bazı zamanlarda büyük ziyafetler verirdi. Bu ziyafetlerde büyük bir çadır veya otağ dikilir ve beylerin tahtı konulurdu.

Uygurların budist mimarisindeki stupaların plan şeklini etkileyen "yurt" tipi daire planlı kubbeli çadırlar Orta Asya'da, Türkistan'da, Türkmenistan'da ve Kazakistan'da yüzyıllar boyunca kullanılmış ve keçe ev anlamına gelen isimler almıştır.

Bu yörelerde bugün de kullanılmaya devam edilen bu tip çadırlar çevre duvarı ve üst örtüden oluşmaktadır. Çevre duvarına kanad veya kerege denmektedir. Kanatlar birbirine ince deri parçalarıyla bağlanmış çitlerden yapılmış olup gerilince çitler birbirine çapraz bir kafes görünümü almakta, toplanınca ise rahatlıkla taşınabilecek bir demet haline gelmektedir. Çadırların büyüklükleri kanat sayısına göre değişmektedir.

Çadırın tepesinde hava, ışık alması ve içeride yanan ateşin dumanını dışarıya vermesi için 2 metre çapında "Çangarak" adı verilen bir havalandırma penceresi bulunmaktadır. "Çangarak"ın üzeri yağışlı havalarda ve geçeleri "tünlük" (gecelik) denilen keçe örtü ile örtülmektedir.

Çadırın çevre duvarını oluşturan çadır kanatları "Çiy" adı verilen hasırlarla kaplanmaktadır. Bu hasır örtülerde halı izlenimi veren çok eski ve karakteristik motifler bulunmaktadır.

Çadırın üstü en son boz renkli motifsiz keçe örtülerle kaplanmaktadır. Renkli ipliklerden dokunmuş "başkur" adı verilen kuşaklarla çadır içten ve dıştan kuşatılarak sağlamlaştırılırken dekoratif açıdan zenginleştirilmesi sağlanmıştır.

Dışta "tödege" adı verilen çadır sayvanı canlı renklerle dekorlanmış ve çadırın çevresini tümüyle kuşatmaktadır. Çadırın kapısı daima kibleye bakacak şekilde yerleştirilir. Kapı açıklığında, dokumadan veya ahşap malzemeden kapılar bulunmaktadır. Mutfak bölümü girişte sağda, ısınmak ve yemek pişirmekte kullanılan ocak ortada, üzerinde oturmak için minderlerin bulunduğu sandıklar, heybeler ve çuvalar ise girişin karşısına yerleştirilmektedir. Kapıdan girilince sağ tarafta nakışlı hasırdan bir paravana ile ayrılmış bölmede yiyecek kapları ve onun arkasında ise çadır sahiplerinin yatakları bulunur. Elbise ve silahlar yatağın sağına asılmakta, sol tarafta ise eyerler ve koşum takımları bulunmaktadır. Tahtadan, yünden ve deriden yapılmış olan bu eşyanın form özellikleri ve üzerindeki süslemelerde Türk süsleme sanatının ana motifleri bulunmaktadır.

Erken tarihli minyatürler incelendiğinde dört köşeli, direkli veya direksiz Türk çadırlarının da var olduğu görülür. Göçebe Türklerin kullandığı çadır tiplerinden biri de topak ev gibi yine yüzyıllardır pek fazla bir değişikliğe uğramamış olan kara çadırıdır.

Bugün Toros yörtüklerinin kullandığı bu tip çadırlarla 16. yy.a ait minyatürlerde görülen çadır tasvirlerinin arasında büyük benzerlik görülmektedir.

Yörük kara çadırları kıldan dokunan yaklaşık 1 metre eninde, 10-15 metre uzunluğunda 5-6 kanadın yan yana dikilmesiyle oluşmaktadır. Yere serildiği zaman büyük bir dikdörtgen biçimindedir. Çadırın ön kısmına ocağa siper olması amacıyla taş bir duvar örülmekte ve duvarın sağ veya solunda basit bir ahşap kapı bulunmaktadır. Kara çadırın içi geniş bir oda şeklindedir. Arkada yer alan hafifçe yükseltilmiş olan yüklük kısmı yer alır. Kapı ön duvarı karşısına gelen yerde yataklar, giysi ve eşyaların bulunduğu sandıkları, kapıdan girildiğinde sağ arka kısımda kuru erzak ve yiyecek kapları bulunmaktadır. Yörük çadırlarında Araplar'da bulunan çadırı ikiye ayıran perde bulunmamakta kadınlar ve erkekler aynı mekânı paylaşmaktadırlar.

Çadırın Hz. Peygamber tarafından hastane olarak kullanılması geleneği Türklerde de vardı. Örneğin Selçuklular orduyla birlikte hareket eden seyyar hastahane çadırları kullanmışlardır. Çadır, halen savaşlarda askeri tatbikatlarda ve deprem gibi tabii afetlerde bu fonksiyonunu sürdürmektedir.

Eski Türkler düğün, sünnet gibi çeşitli nedenlerle eğlence düzenledikleri zaman çadırlar kurarlardı. Günümüzde de Anadolu'nun bazı yörelerinde düğünlerde büyük kazanlarla yemeklerin yapılıp yendiği çadırlar kurulmaktadır.

Timur'un torunlarının düğünlerini anlatan kaynaklar, kumaştan hazırlanmış yüksek bir paravan ile çevrilmiş bir alanın ortasına kurulmuş dev bir çadır ile çevresindeki zengin süslemelere sahip çadırlardan söz ederler.

Osmanlı İmparatorluğu'nda Şehzadelerin sünnet düğünlerinde günlerce süren eğlenceler düzenlenir. Yüzlerce çadır kurulur ve fakir ailelerin çocukları da sünnet ettirilirdi. Düğünde kurulan zıf çadırının adı, aslı Farsça küçük yuvarlak çadır anlamına gelen

"girdek"tir.

Oğuzlar'da evlenecek gençler ok atar ve düştüğü yere çadır kurarlardı. Dede Korkut kitabında görülen "Kızıl gerdek", "Apalaca gerdek" ve "Altunluca gerdek" gibi ifadeler bu çadırların renkli olduğunu ve Sultan otağı gibi süslendiğini göstermektedir. Ancak genelde beyaz rengin tercih edildiği düşünülmektedir.

Anadolu Türkmenleri'nde de beyaz çadır uğurlu sayılır ve bir gecelik de olsa gerdek için kurulur. Ayrıca Dede Korkut kitabı'nda Bayındır Han'ın misafirlerinden oğlu olanın ak otağa, kızı olanın kızıl otağa, çocuksuz olanları kara otağa konuk edilmesi renklerin sembolik önemini açıklamaktadır.

Türkler, bir toprağı yurt edinmelerinde çeşitli kolaylıklar sağlayan çadırdan yerleşik toplum yaşamına geçtikten sonra da kopamamışlardır. Bugün Orta Asya şehirlerinde bahçeler içinde beton evlerle yan yana kurulmuş çadırlar görülmektedir.

ASKERİ ALANDA VE DEVLET YÖNETİMİNDE ÇADIR

Tarih boyunca Türk ordularının hareketli savaş taktiği uygulaması nedeniyle Hükümdar ve askeri birliklerin meskenlerinin hızla yer değiştirebilme özelliğine sahip olması gerekiyordu.

Hun devletinde şehirler büyük savaşlar nedeniyle "Çadırılı Ordugah" şeklindeydi. Ordugahta Hükümdar ile maiyeti, aileleri, saray memurları, büyük bürokratlar ile Muhafız birliği bulunuyordu.

Gerek Hun ve gerekse Göktürk devletinde bir şehri başkent edinerek sürekli oturmak, savaş taktiği bakımından tehlikeli görülüyordu. Şehir dışında bir ordugahta her türlü baskına karşı hareketli ve dinamik bir şekilde, savaşa hazır olmak gerekiyordu.

Göktürk devletinde hükümdar çadırı denildiği zaman hükümdarın çadırı ile çevresindeki çadırlar topluluğu anılmaktaydı. Göktürk yazıtlarında ve sonraki çağlarda bu çadırlar topluluğu "Ordu" olarak adlandırılmıştır. Bir "Ordu" içinde hükümdarın ailesi, devletin ileri gelenleri ve Muhafız birliğinin çadırları bulunmaktaydı. Ancak hükümdar çadırı "Ordu"nun sembolü idi. Hükümdar çadırları genelde "Otağ" olarak adlandırılmaktaydı.

Çin tarihine ait belgelerde Göktürklerin arabalı otağlar kullandıkları belirtilmektedir. Göktürkler olası bir Çin saldırısına karşı sürekli savaş ve seferberlik halindeydiler.

Devletin bir dünya İmparatorluğuna dönüşmesi, hayvanların çoğalması, çok uzak yerlere göç veya bir görev ile gitme zorunluluğu arabalar üzerine yerleştirilmiş çadırların kullanımını gerektirmiştir. Devlet büyükleri için çok büyük arabalı otağlar da yapılmıştı. Hükümdar sabit bir şekilde kurulmuş otağında otururken yine hükümdara ait olan diğer arabalı otağlar kendi otağının sol yanında bekletiliyor ve korunuyordu.

Türklerle yakın kültür çevresine bağlı Moğollarda da arabalı çadırların kullanıldığı bilinmektedir.

Tarihi kaynaklarda İstemi Kağan'ın bir Bizans elçisini kabul ettiği üç ayrı otağdan söz edilmektedir. Birinci Otağın alacalı kumaşlarla ve ipeklerle dekore edildiği, ikinci otağın içinde çadır eşyası olarak kullanılan kadehler ve ibrikler ile altın heykellerden söz edilmekte, üçüncü otağda ise ağaçtan yapılmış otağ direklerinin altınla kaplanmış olmasının ihtişamı anlatılmaktadır.

630 Yılında Çin'e esir düşen İl Kağan kendisine verilen sarayda oturmamış, ölümüne dek sarayın avlusuna kurduğu otağında yaşamıştır.

Araştırmalar sonucunda Çin devletinin Çin'e giden Türk elçileri için de çadır kurdukları bilinmektedir. Türklerin onuruna verdikleri ziyafetler ve törenler bu çadırların önlerinde yapılmıyordu.

Bu tarihlerde savaşların çok uzun sürmesi nedeniyle hükümdar eşlerinin de ayrı arabalı çadırlar içinde savaşa gittikleri bilinmektedir. Bu çadırlar birçok çadırdan oluşmakta ve hatun çadırları olarak adlandırılmaktaydı. Bu gelenek Selçuklu ve Osmanlı çağında da yaşamıştır.

Hükümdar Otağı eski çağlardan itibaren en muhteşem çadır örneğini oluşturmıştır. Uygur Hakanının altın sırmalı bir çadırının beş fersahtan görülebileceği ve 900 kişiyi alabilecek büyüklükte olduğuna yazılı belgelerde rastlanmaktadır.

Timur (1336-1405)'un dört köşeli ve otuz altı direk yardımı ile kurulan otağının etrafını, otağdan daha alçak olan dokumadan bir galerinin çevrelediği, bu galerinin dört köşesinin kule görünümündeki konik formulu çadırlarla bağlantılı olduğu bir seyahatnamede anlatılmaktadır. Ayrıca çadırın iç kısmının, kızıl renkte duvar örtüleri ve altın sırmayla işlenmiş ipek kumaşlarla kaplanarak, büyük bir ihtişamı sergilediği ifade edilmektedir.

Eski Türk Devletlerinde, Osmanlılarda olduğu gibi çadırlar ve otağın kurulması, eşyalarının taşınması ve korunması için özel muhafız birlikleri vardır.

Hükümdar ordugahı veya karargahı Uygur ve Karahanlı çağından itibaren yerleşik düzene geçerek bir şehire ve dolayısıyla saraya bağlanmaya başlamıştır.

OSMANLILARDA ÇADIR

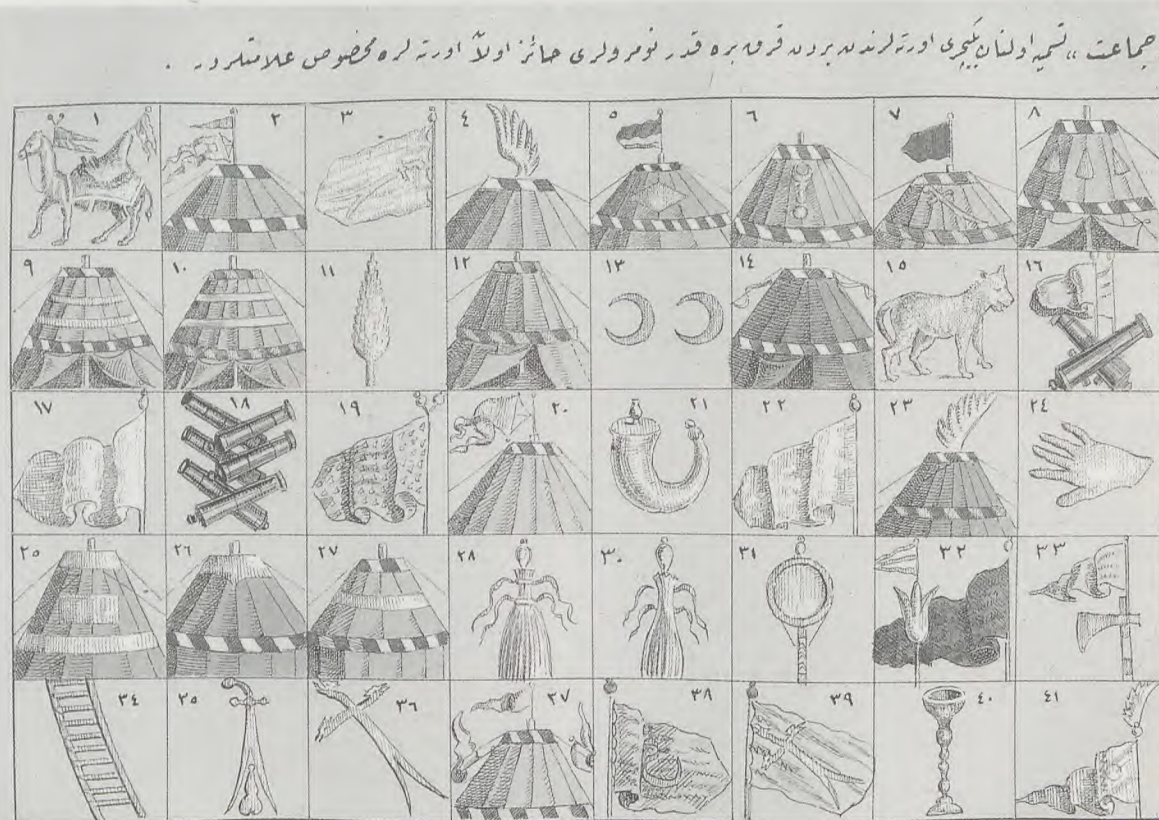
Çadırın Türklerin hayatındaki yeri, Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşundan başlayarak yüzyıllar içinde gelişen kültür ve sanat hayatında önemini koruyarak gelişimini sürdürmüştür. Biçimleri ve işlevleri bakımından çok çeşitli örnekleri bulunan çadırlar devlet, saray ve askeri alanda olduğu gibi halkın günlük yaşamı içinde de yerini almıştır.

Osmanlılar savaşlarda saray teşkilatından devlet idaresi birimlerine, günlük yaşamda ise mesire ve eğlencelerde, adalet sisteminde ve sağlık ihtiyaçlarında çadırdan faydalanmışlardır. Başta Padişahın çadır grubu olmak üzere Vezir ve Paşaların çadırlarında saray ve konaklarındaki her türlü hizmetin çeşitli bölümlerden

oluşan bir bütün içinde başarı ile yürütülmesi sağlanırken, seferde çadırlardan oluşan Enderun'un dahi hizmet verdiği görülür. Savaşlarda askeri birlik ve yardımcı kuruluşların barınma gereksinimlerini sağlayan çadırların yanı sıra mescid, hastane, hazine, erzak, mutfak, hamam, tuvalet, idam çadırı ve ahır gibi çeşitli gereksinimleri karşılayacak çadırlar da bulunuyordu. Eski bir Türk geleneği Osmanlılarda da sürdürülerek önemli bir şahıs öldüğünde türbe inşa edilinceye kadar geçici türbe olarak çadır kurulmuştur.

Osmanlı döneminde kişilerin sosyal derecelerine göre çadırların biçimlerinde, boyutlarında, malzemesinden ve süsleme programında değişiklikler görülür.

Yeniçeri orta işareti olarak kullanılan çadır biçimleri.

ÇADIR ÇEŞİTLERİ

özellğine sahiptirler.

Şemsiye Biçiminde Çadır; şemsiyede olduğu gibi merkezden gelişen üçgen bölümlerden oluşan daire planındaki çadır tipidir.

Gerektiğinde çevresine bir etek zinciri eklenerek tek direkli çadır şeklinde de kullanılabilen bir tür gölgeliktir. Şemsiye çadırın daha küçük boyutlu olanları Osmanlılardan önceki çeşitli Türk ve İslam devletlerinde hükümdara özgü ve sembol olarak başın üzerinde taşınmıştır.

Seyeban; Farsça olan bu kelime "duran veya taşınan bir gölgelik" anlamındadır. Genelde iki ana direk yardımıyla kurulan bir kenarı toprak seviyesinde, üç tarafı açık tipteki çadırıdır. Bazı örneklerde ise üç tarafı kapatılmış bir tek ön cephesi açık bırakılmıştır. Bu çadır tipi başta Padişah olmak üzere Sadrazam, vezir ve paşalar tarafından daha çok tören, gösteri ve dinlenmek amacıyla kullanılmıştır.

Otağ-ı Hümayun; otağ kelimesi içinde Od (ateş) yakılan mekan anlamı taşımaktadır. Padişah çadırları "Otağ-ı Hümayun", Sadrazam çadırları ise "Otağ-ı Asafi" olarak isimlendirilmiştir. Otağlar diğer çadırlardan çok daha büyük ölçüde, zengin süslemeli ve gösterişlidir. Osmanlı ordusunda sefere çıkış hazırlıkları başladığı zaman sadrazamın başkanlığında bir grup Otağ-ı Hümayunu tuğlarla birlikte ordunun ilk menziline doğru büyük bir törenle hareket geçirilirdi.

Padişahın iki ayrı otağ grubu bulunuyordu. Sefer sırasında Padişah birinde bulunurken diğeri çadırları kurmakla görevlendirilen birlik tarafından bir sonraki menzile götürülerek kurulurdu. Otağ-ı Hümayunun gözetimi için Kapıkule süvarilerinden sipah bölüğünden bir kişi görevlendirilir. Bu kişinin ölümü halinde sipah ağası tarafından başka bir kişi görevlendirilirdi. Sefer için Anadolu yönüne gidilecekse Otağ Üsküdar meydanına, Rumeli tarafında ise Davutpaşa'da çırpıcı çayırına ve Padişah Edirne'de bulunuyorsa Kabak meydanına Rikab ağaları ve şeyhlerin eşliğinde kurulurdu. Yeniçeri çadırları ise yeniçeri ağasının gözetimi altında devalerle otakçı başı, çadır mehterbaşısı başkanlığında dört yüz yada yedi yüz kişilik birlik tarafından götürülerek kurulurdu.

Otağ-ı Hümayun ve buna bağlı çadırlar kurulacağı zaman manzarasının güzel olduğu yüksekçe bir alan seçilip stratejik bakımdan arkalarının dağlık bir araziye dönük olmasına özen gösterilirdi.

Otağ-ı Hümayunu ilk olarak zुकak olarak isimlendirilen tekstilden bir sınırlayıcı paravan ve bunun dışında ise Ordu Birliklerinin çadırları çevrelemekteydi. Ortada ise yol olarak kullanılan dar bir açıklık bırakılırdı. Bu yolun iki başından birini cemaatten 101. yaya ortası diğeri ise ağa bölüklerinden 17. Bölük korumaktaydı. Hareket ve sefer sırasında otağın önüne dikilen tuğ ve sancakların altında ikinci namazından sonra Mehter Bölüğü tarafından marşlar çalınırdı.

Padişah otağının arkasında galeriler ile bağlantının sağlandığı "divan çadırı" ile "hazine-i hümayun" çadırları bulunuyordu. Ön tarafta ise "leylek" veya "leylak" olarak isimlendirilen idamların infaz edildiği çadır bulunurdu. İdam çadırı infazların izlenebilmesi için

Osmanlı çadırları taşıyıcı sistemine göre topak ev, kara çadır, tek direkli, iki veya üç direkli, şemsiye biçiminde çadır ve sayeban olmak üzere gruplanırken Padişaha ait iki veya çok direkli taşıyıcı sistemine sahip olan "Otağ-ı Hümayun" gerek boyutları ve süslemeleri gerekse fonksiyonu bakımından başlı başına bir grubu oluşturmaktadır.

Topak Ev; genellikle halk tarafından kullanılan ve günümüzde çeşitli Türk topluluklarında eski bir geleneğin devamı olarak kullanılmaya devam edilen çadır türüdür. "Yurt" tipi çadır da denilen bu barınaklar kubbe biçiminde üst örtü ve silindirik gövdeden oluşmaktadır. Bir kapı ile dışa açılan bu çadırın tepesinde ışık ve hava alması için gerektiğinde kapatılabilen bir penceresi bulunmaktadır.

Kara Çadır; halen Anadolu'da yaşayan göçebe yörükler arasında kullanılan ve keçi kılından dokunmuş düzenli bir plan şeması göstermeyen çadır tipidir.

Tek Direkli Çadır; daire planlı geleneksel Türk çadır tipinin, Moğol çadırlarında yaygın olarak görülen konik şeklinde bir üst örtü ile kapatılmasıyla oluşturulmuştur. Üst örtü tek parça halinde ve tam ortasında çadır direğinin geçmesi için bir açıklığa sahiptir. Üst örtüye biritler ve tahtadan silindirik düğmeler yardımıyla bağlanan çadır eteği çadırın daire biçimindeki duvarlarını oluşturmaktadır.

Pencere ve kapı gibi mimari elemanların çadır eteği üzerinde uygulanmasıyla iç mekanın kullanışlılığı artarken diğer yanda dekoratif açıdan daha zengin bir görünüm alması sağlanmıştır.

Girişin üzerinde kapı olarak da kullanılabilen gölgeliği ayrıca yine girişte iç mekanın gözükmemesi için perde veya paravan bulunuyordu.

Önceki dönemlerde olduğu gibi Osmanlı ordusunda da tek direkli çadırların kullanımı daha yaygındı. Zabitanın, Paşaların ve diğer üst düzey devlet adamlarının çadırları aynı plan özelliklerine sahip olup genellikle tek direklidir.

İki veya Üç Direkli Çadır; yüksek taşıyıcı direkler yardımıyla uzunlamasına gelişen, tonoz biçiminde bir üst örtüsü ile bu üst örtüye tek direkli çadırdaki olduğu gibi çadır eteğinin eklenmesiyle oluşturulan geniş bir iç mekana sahip çadır tipidir. Genellikle iki yönde bazı örneklerde ise tek yönde dışarı açılmasını sağlayan açıklıklar bulunur. Bu bölümün üzerinde gereğinde kapı olarak da kullanılabilen geniş bir gölgeliği bulunmaktadır. İki veya üç direkli çadırlar, çadır çeşitleri arasında en geniş iç mekana olanak sağlayan plan

dört tarafı açık kalacak şekilde ahşap direklerden oluşmaktaydı. Savaşta kazanılan ganimetler bu çadırın yakınına konularak olası bir hırsızlığa karşı uyarı niteliği taşırdı.

Bütünleriyle birer sanat eseri olan otağlar ihtişamlı dış görünüşleri yanında mükemmel bir süsleme programına sahiptiler. Çadırın iç zeminine ise zevkli ve uyumlu motiflerle bezenmiş yer yaygıları, ipekli ve desenli kalın canfes kumaşlar ile birer sanat eseri niteliğinde halılar döşenmekte, oturmak için işlemeli yastıklar ve minderlerle döşenmiş sedirler ile iç mekanın rahat ve konforlu olması sağlanmıştır. Otağlarda en çok kırmızı renk kullanılmıştır. Padişah, şehzade, vezir ve beylerbeyilerden başka bir kişi kırmızı renkte çadır kullanamazdı. Fakat gerçekte kırmızı renk hükümdara özgüydü.

"Otağ-ı Hümayun"un yapımı ile görevli personel dört bölükten oluşmakta ve Otağ geran-ı hassa olarak isimlendirilmekteydi.

Osmanlı devletinde "Otağ-ı Hümayun" Padişahın Padişaha geçiyordu. Ancak Padişahlar savaşa gitmediklerinde savaşı yöneten kişiye geçmekteydi. Kabuller daha çok otağın önündeki günlük veya sayeban'da yapılıyordu.

ÇADIRIN BÖLÜMLERİ

Osmanlı çadırları üst örtüsü, çadır eteği ve direkler gibi üç ana bölümden oluşmaktadır. Çadırların üst örtüleri; topak evlerde kubbe, tek direklerde konik, iki veya üç direklerde ise tonoz şeklindedir. Üst örtünün üzerinde direk sayısına göre direk yada direklerin geçmesi için açıklıklar olup bu kısım kalın deri ile takviye edilmiştir.

Çadır Eteği: Direkler yardımıyla taşınan üst örtüsüne tahta silindirik düğmelerle bağlanmış ve çadırın çevre duvarını oluşturan birime çadır eteği denilmektedir. Bunlar bütün halde veya ince ahşap direklerle birbirinden ayrılmış dikdörtgen panolar şeklinde düzenlenmiştir. Çadır eteğinde kapı, pencere, perde gibi elemanların bulunması dekoratif açıdan zenginlik katmakta ve kullanım rahatlığı sağlamaktadır. Hiyerarşik düzen dikkate alınarak üst düzey devlet adamlarının çadırlarında uygulanan kapı ve pencerelerin boyutları diğerlerine oranla büyük tutulmuştur.

Çadır Direği; çadırın ana taşıyıcı elemanı olan çadır direkleri ahşaptan yapılmıştır. Çadır direkleri üzerine genellikle kazıma veya kabartma tekniğinde çeşitli renklerde boyalar ve yaldız kullanılarak bitkisel ve geometrik motifler uygulanmıştır. Çadır direğinin üst

örtüden geçerek dışta kalan kısmına sembolik anlamlar taşıyan çadır alemleri yerleştirilerek dış görünümüne hareket kazandırılmıştır.

Zukak; çadırın dışında kalan fakat çadır topluluklarında çoğu kez vazgeçilmez bir unsur da "zukak"tır. Türkçe'ye "sokak" şeklinde geçen Arapça "zukak" çadır veya çadır gruplarını çevreleyen bir tür tekstil kuşatma duvarına verilen isimdir. Arazide veya ordugahda özellikle Padişah veya erkana ait çadır grubunu diğer çadır gruplarından ayırmak için kullanılan sınırlayıcı elemandır. Zukaklar seferde koruyucu, sınırlayıcı ve aşılması yasak bir engel oluştururken günlük yaşamda çeşitli eğlence ve törenlerde ise Padişah ve çevresindekileri halk topluluğundan ayırmak amacıyla da kullanılmıştır. Çadır eteğiyle büyük oranda benzerlikleri bulunan zukaklar "halvet-i hümayun" olarak da adlandırılmış ve çoğunlukla üst kenarları kale mazgalları gibi dendanlı yapılmıştır.

ÇADIR YAPIMINDA VE BEZEMESİNDE KULLANILAN MALZEME VE TEKNİKLER

Üst örtü ve ana gövdede tamamen dokuma malzeme kullanılmış, bazı kısımlarında deri ve keçeye yer verilirken esas olarak pamuklu, yünü ve ipekli kumaş türleri kullanılmıştır. Genelde en yaygın olarak şartlarına uyumu nedeniyle pamuklu kumaşlar tercih edilmiştir.

Padişah ve ordu birliklerine ait çadırları iç ve dış olmak üzere iki kat kumaştan yapılmışlardır. İç mekanı çevreleyen yüzeyde genellikle pamuklu kumaşlar tercih edilirken zaman zaman atlas çeşitleri de kullanılmıştır. Çadırın dış yüzünde ise çoğunlukla "kirbas" adı verilen Ege Adalarındaki tezgahlarda ve Soma'da dokunan bir cins kalın pamuklu kumaş kullanılmıştır.

Göçebe kavimler tarafından barınma amacıyla kullanılan çadırlarda kalın yünü kumaşlar ve keçeye yer verilmiştir.

Padişah ve diğer üst düzey devlet adamlarına ait çadırlarda ihtişam ön planda tutulduğu için çadırın bütününde eşine az rastlanan değerli kumaşlar kullanılmıştır.

Klasik dönemden Batılılaşma dönemine kadar bütün Osmanlı süsleme sanatlarının en güzel örneklerini sergileyen çadırlarda ibrişim, altın sırma ve gümüş simle yapılan işlemlerin yanı sıra değerli kumaşlardan ve güderi gibi deri parçalarından aplike edilen motifler, özellikle Padişah çadırlarında en çok kullanılan bezeme çeşitleridir.

ÇADIR TEŞKİLATI

Osmanlı Devletinde çadırları kurup kaldıran ve koruyan teşkilata verilen isimdir.

İlk kez Fatih Sultan Mehmet döneminde çadırlardan sorumlu birlik anlamında "Mehteran-ı Hayme Cemaati" adıyla kurulan bu teşkilatın görevleri arasında çadırların ana bölümleri ile yardımcı ünitelerinin üretimi, bakımı ve korunması da bulunuyordu.

Gereğinde çadırları kurmakla görevlendirilen bu birlik "oda" olarak isimlendirilen dört bölüğe ayrılmıştı. Ayrıca çadır kumaşlarını, döşeme malzemesini ve süsleme elemanlarını tasarlayarak uygulayan ustalar bu teşkilatın önemli bir grubunu oluşturmuyordu.

İlk kurulduğu dönemde otuz yedi kişiden oluşan bu teşkilata bir kethüda başkanlık etmekteydi. Daha sonraki tarihlerde teşkilat genişledikçe bu kişi mehterbaşı, sermehterhane-i hayme, sermehterhane-i hayme-i hassa mehterbaşı, mehterhane nazırı, mühimmat- hayme nazırı, hassa mehterbaşı gibi isimler almıştır.

17. Yüzyıl başlarında sayısı 835 kişiye ulaşan bu birlik yüzyılın sonunda 2000 kişilik bir teşkilat haline gelmiştir. 18. yüzyıl sonlarına doğru, her birinin 861 kişiden oluştuğu dört bölük haline gelmiştir. 1826 Tarihinde Yeniçeri Ocağının kaldırılmasından sonra bu kuruluş Hıyamiye Nezareti adını alarak, görevini sürdürmeye devam etmiştir.

Çadır mehterlerinin kışlası mehterhane-i hayme-i hassa kışlağı, hayme mehterleri kışlağı gibi isimler almaktaydı. Çadırlar ve çadır yapımında kullanılan malzemelerin toplu olarak korunduğu yer mehterhane-i mühimmat ambarı ve hassa mühimmat ambarı adlarını taşımaktaydı.

Günümüze ulaşamayan çadır mehterleri kışlasının nerede inşa edildiği kesin olarak bilinmemektedir.

Sultanahmet semtindeki At Meydanının batısında bulunan Aslanhane'nin bitişiğinde terziler cemaatinin

işyerleri bulunmaktaydı. Ehli Hıfz imalathanelerinin bir kısmı Ağa kapısında olup Ağa kapısı esnafı arasında Çadırcılar da bulunuyordu. Bu teşkilatın saraya da yakın olması gerekliliğiyle bu bölgede yer aldığı düşünülmektedir.

Sultanahmet'te bugünkü Tapu Dairesi yakınında bulunan "Mehterhane-i Amire Kasrı Hümayun" un yakınında bulunan, çadır mehterleri kışlasından dolayı bu isimle anılması da bu düşüncüyü desteklemektedir.

Mehterhane Kasrı 1807 yılında çıkan bir yangında Kışla ile birlikte yanmış, bu yangında çok sayıda çadır, taht, halı ve birçok değerli madeni eşya da yok olmuştur. Yeni Kasrın yapımından yaklaşık 10 yıl sonra yeniden bir yangın geçirdiği bilinmektedir.

Çadır teşkilatı başta Otağ-ı Hümayun olmak üzere bütün saray çadırlarını ve mefruşatını dikmek, korumak, taşımak, kurmak ve yapımı için gerekli malzemeyi sağlamakla görevliydi.

Gerektiğinde Bursa, Edirne ve Şam'dan ustalar getirtiliyor ya da bu merkezlere çadır siparişleri veriliyordu. 1750 Yılında Halep'te bir Otağ-ı Hümayun diktirildiği bilinmektedir.

Sadrazam, vezir gibi önemli kişilerin çadırları ölümünden sonra genellikle satın alınarak özel ambarlarda koruma altında alınıyordu. Bu ambarlarda her zaman çadır yapımı ve süslemesinde kullanılan kumaş iplik çeşitleri bulunmaktaydı.

Seferler ve Hac kabileleri dışında özel törenlerde de çadır mehterlerine önemli görevler düşerdi. Çadır mehterlerine yardımcı olan birliklerden biri de Has Ahur kuruluşuydu.

Hacca gidişler ve seferler sırasında çadırlar ve diğer malzemelerin taşınması Has Ahur seyisleri tarafından yönetilen at, deve gibi binek hayvanları yardımıyla gerçekleştiriliyordu.

Çift Direkli Çadır (Otağ)

Env. No : 26381
İki Direk Arası Uzunluğu : 8.40 m.
17. Yüzyıl ikinci yarısı

Dış yüzü yeşil renk pamuklu kumaştan, iç yüzü kırmızı renk pamuklu kumaştan yapılmıştır. İki direkli çadırın tonoz biçimindeki üst örtüsü ve etek bölümünde aynı süsleme programı uygulanmıştır. İç mekan stilize sütunlar ve kemerler ile bölümlenmiştir.

Panoların içinde altta büyük ayaklı bir vazodan gelişen şemse ve kartuşlardan oluşan kompozisyon bir palmet motifiyle sonuçlandırılmıştır. Tüm motifler bir vazodan gelişen simetrik düzenli çiçek demetleri ve stilize ağaçlar ile sık istifli tarzda bezenmiştir. Şemselerde birbirinden farklı düzenlemeler atlamalı olarak tekrarlanmıştır. Kemer ve sütunlar aynı anlayışta zeminde boşluk kalmayacak şekilde bitkisel motiflerin kullanımıyla dekorlanmıştır.

Çadır eteğinin panolar dışında kalan boşlukları farklı genişlikte bordürlerle değerlendirilmiştir. Dar bordürlerde klasik ikili zincir motifi geniş bordürlerde ise geometrik motiflerde zenginleştirilmiş stilize bitkisel motiflerden oluşan düzenlemeler görülmektedir.

Tonoz biçimindeki üst örtüde belli bir oran gözetilerek aynı süsleme programı daha küçük boyutlu olarak tekrarlanmıştır.

Üst örtü ile etek kısmının birleştiği bölümde yer alan sayvanın iç yüzeyinde kartuşlar halinde uygulanan kitabe kuşağı zamanın akışı içinde yer yer sökülerek kaybolmuştur. Çadır sayvanı ile üst panoların arasında bulunan geniş bordürde karşılıklı yerleştirilen ters ve düz yönde çift başlı stilize kuş motifleri çok ender görülen figürlü süslemenin önemli bir örneğini oluşturmaktadır.

Tonozda iki direk arasını da kapsayan bölüm dilimli madalyonlar şeklinde bölümlere ayrılmıştır. Madalyonların içi bir kökten gelişerek simetrik anlayışta yüzeyi kaplayan çiçek demetleriye düzenlenmiştir.

Girişin üst kısmında kurulu bulunan gölgelik dikdörtgen formdadır. İki yanda yarım sütunlarla sınırlandırılmıştır.

Ortada büyük bir madalyon iç içe yerleştirilmiş kuşaklar şeklinde düzenlenmiş ve iki ucu palmet motifleriyle sonuçlandırılmıştır. Dört bir yanına stilize çiçek motifleri büyük boyutlu olarak işlenmiş olmasıyla dikkati çekmektedir. Gölgeliğin çevresine uygulanan farklı genişliklerde bordürlerde çadır iç mekanlarıyla üslup birliği bulunmaktadır.

Dışta çadırı tümüyle çevreleyen sayvanda klasik bordür düzeni uygulanmıştır.

Çadır direklerinin tepesine yerleştirilmiş olan çadır alemleri 19. yüzyıla aittir.

Süslemelerde motifler, pamuklu ve ipekli kumaş ile deriden hazırlanarak aplike edilmiştir.

Görkemli boyutu ve yüksek bir sanat zevkini yansıtan süsleme programına sahip olup, Topkapı Sarayı Müzesi'nden Askeri Müze'ye gelmiş olması padişah çadırı olduğunu düşündürmektedir.

Taşıyıcı yan direkleri ve pencereleri bulunmayan çadırdaki giriş dışı açılmasını sağlayan tek bölümdür. Bu özelliği gizli görüşmelerde kullanıldığı fikrini vermektedir.

Çift Direkli Çadır

Envanter No : 23661
İki direk arası Uzunluğu : 6.20 m.
18. Yüzyıl başı

Dış yüzünde mavi renk pamuklu kumaş, iç yüzünde kırmızı renk pamuklu kumaş kullanılmıştır. Tonoz biçimindeki üst örtü ve etek bölümü aynı anlayışta stilize sütun ve kemer dizileri ile bölümlenmiştir. Her bölümün ortasına uçları iri palmetlerle sonuçlanan dilimli madalyonlar yerleştirilmiştir. Kemerlerin, sütunların ve madalyonların içinde simetrisinin hakim olduğu bitkisel kompozisyonlar görülmektedir. Dönemin özelliğini taşıyan karanfiller, sümbüller, kıvrık dal ve yapraklar ile stilize ağaç motifleri rozet çiçekleri, lotüs ve palmetlerle Türk süsleme sanatının zenginliği yansıtılmıştır.

Çadır eteğinin alt ve üst kenarında boydan boy uzanan geniş bordürde; büyük palmet dizileri arasına yerleştirilmiş yarım palmet ve lotüslerden oluşan klasik bordür düzeni görülmektedir. Üst ana bordürden sonra gelen daha dar ikinci bordürde, birbirlerine dallar ve yapraklarla bağlantılı bir karanfil, bir sümbül şeklinde düzenlenmiş son derece natüralist çiçekler dikkati çekmektedir.

Üst örtü ile etek bölümünün birleştiği yerde çadırı boydan boy çevreleyen sayvanda palmet ve lotüslerden oluşan klasik bordür, çadırın genelindeki çok renkli anlayışın dışında tasarlanmıştır.

Tonozda iki direk arası kıvrık dallarla oval madalyonlar şeklinde düzenlenmiştir. Madolyanların içleri simetrik anlayışta düzenlenmiş çiçek demetleriyle bezenmiştir. Dışta yer alan bordür ise her birinde farklı renklerde birer çiçek motifinin bulunduğu oval madalyonlar şeklinde düzenlenmiştir. Dışa kapalı olan çadırın tek açıklığını oluşturan giriş kısmında bulunan gölgelikte zemin boşluk bırakılmadan sık istifli tarzda bitkisel motiflerle dekorlanmıştır. Birbirlerine palmet motifleriyle bağlantılı madalyonların içleri kıvrık dallar arasında palmet, yıldız çiçeği ve yapraklarıyla doldurulmuştur. Gölgeliğin etrafını çeviren bordürlerde çadırın tümünde uygulanan düzende natüralist üslupta yaprak ve çiçek motiflerinin kullanıldığı bezeme programı uygulanmıştır.

Dışta çadırı tümüyle çevreleyen çadır sayvanı diagonal dizimli renkli kumaş parçalarından oluşmuş ön kısımda ise geleneksel palmet kompozisyonu ile tamamlanmıştır. Çadır direklerinin tepesinde bulunan çadır alemleri 19. y. a aittir.

26381 Envanter numaralı çadırda olduğu gibi boyutları, bezemesi ve renk seçimiyle dikkati çeken bir örnektir. Etek kısmında direk ve pencerelerin bulunmamasının mekanda yarattığı kapalılık sürekli oturmak dışında başka bir işlevi olduğuna işaret etmektedir.

Tek Direkli Çadır

Envanter No : 23569
Kolon Uzunluğu : 2.80 m.
Etek Yüksekliği : 2.10 m.
Etek Uzunluğu : 6.27 m.
1302 (1886)

II. Abdülhamit adına yaptırılan Çadırın her iki yüzünde yeşil renk ipek tafta ve saten kumaş kullanılmıştır.

Tek Direkli gölgelik niteliğindeki çadırda üst örtü direğin bulunduğu merkezden gelişen dört üçgen parça halindedir. Üst örtüye eklenen çadır eteği arka cepheyi tamamen kapatırken iki yan cephenin yarısını kaplamaktadır. Üst örtüde her üçgen bölüm farklı boyutlarda kıvrık dallar arasında stilize çiçek ve yaprak motifleriyle dolgulu niş şeklinde bölümlere ayrılmıştır. Niş aralarına ay-yıldızdan oluşan alemler ve rozet çiçekleri işlenmiştir.

Etek bölümüne yakın olan kısımda iki bordür görülmektedir. Birinci bordürde kartuşlar içine Sultan II. Abdülhamit'in başarıları için dualar ile "Hand Hatif beher salih izzete in a yara ki nasrın minallahü ve fethün karip 1302" şeklinde tarih kitabesi işlenmiştir. Diğer bordür ayaklı palmet motifleriyle bezenmiştir. Çadır Eteği onbir bölümden oluşmaktadır. Bölümleri birbirinden ayıran kolonların üzerine uygulanan renkli geçmeli motiflerden oluşan bordür eteğin üst bölümünde de uygulanmıştır. Panolar niş şeklinde düzenlenmiş olup her birine ayrı bir hayat ağacı motifi işlenmiştir. Niş dışında kalan boşluklara alem ve bahar dalı motifleri işlenmiştir. İki bölümde kafesli pencereler olup aynı süsleme programı perdeler üzerinde uygulanarak tekrarlanmıştır.

Panoların üst kenarında stilize bitkisel motiflerle palmet motifleriyle dekorlanmış bordürlerle bezeme zemin seviyesine dek bir bütünlük içinde devam etmektedir.

Çadırın dış yüzünde üst örtüde süsleme elemanlarına, yer verilmemiş olmakla birlikte etek kısmında içteki süsleme programı aynen tekrarlanmıştır.

Dilimli çadır sayvanında Osmanlı nişan ve madalyaları formunda motifler aplike edilmiştir.

Canlı renklerin seçildiği süsleme programında renk tonlarının kullanımıyla gölgelendirmenin hakim olduğu bitkisel motiflerde dönemin çiçek zevki yansıtılmıştır.

Çadır sayvanın dış bezemesi dışında tüm süsleelerde de zincir işi tekniği kullanılmıştır.

Sayeban

Envanter No	: 26379
Alt Kenar Uzunluğu	: 7 m.
Üst Kenar Uzunluğu	: 4,8 m.
Uzun Yan Kenar Uz.	: 4,5 m.
Kısa Yan Kenar Uz.	: 2,6 m.
1224 (1809)	

Dış yüzünde kırmızı renk çuha kumaş, iç yüzünde sarı renk atlas kumaş kullanılmıştır. II. Mahmut (1808-1839) adına yaptırılan Sayeban dört direkli ve üç yönü kapalı tiptedir.

Dikdörtgen biçimindeki üst örtüde ortada büyük bir madalyon ile dört köşesine çeyrek madalyonların yerleştirildiği bir kompozisyon bulunmaktadır. Madalyon bitkisel tarzda çok ince ve özenle işlenmiş kuşaklarla çevrilmiş ve en dışta bir palmet dizisiyle tamamlanmıştır. Çeyrek madalyonlar arasındaki boşluklara uygulanan kartuşlar içinde kitabe bölümü işlenmiştir. Birinci kartuşta "İlahi saib-i daim edip Şevketle maksude Şerefle sa'd olunan nev'i sayeban Sultan Mahmud'a sene 1224", diğer kartuşta "Hemişeri Feth'ü nusratla açılun bek'i şahane Bu al'i bereke olan mübareke şah-ı devrana" yazısı bulunmaktadır.

Üst örtüyü dört bir yandan çevreleyen bordürlerde içleri stilize çiek buketleriyle bezenmiş kartuşlara ayrılmıştır. Çadır eteğinin üst örtüyle bağlandığı kısımda yer alan sayvanda dönemin duvar resimleri anlayışında mimari görüntüler içeren manzaralar madalyonlar içine ve çevresine işlenmiştir.

Sayebanı üç taraftan çeviren etek kısmında ana zemin sütun ve kemer dizileri içine alınmış stilize vazolardan gelişen kartuş ve madalyon kompozisyonlarında çadırların geleneksel süsleme tarzı uygulanmıştır. Bu madalyon ve kartuşların içine yerleştirilen manzaralar eteğin üst kısmında da dekoratif oval çerçeveler içerisinde tekrarlanmıştır. Manzaralar çoğunlukla İstanbul Şehrinden görüntüler şeklindedir. Zeminde görülen son derece girift kıvrık dallar, yapraklar, çiçekler ve hatta toprak parçaları ile mimari görüntüler doğa içinde yansıtılmak istenmiştir.

Alt etek iki geniş ve üç dar bordür halinde bölünmüş olup her bordürün içi son derece zengin renk ve desenlerle düzenlenmiştir. Dış yüzün etek ucunu çeviren saçak, aplike tekniği ile bezemeli ve tamamen bitkisel kompozisyonludur. Saçak kenarı sarı ve mavi renkli püsküllerle sonuçlanır.

Süslemelerde, aplike üzerine yapılmış dival nakışı, teknik uygulamalarda ibrişim, sim ve sırma ile yapılmış işlemelerin yanı sıra bazı motiflerde buket görünümünü veren ebruli ve kadife iplikler kullanılmıştır.

Sayeban

Envanter No : 23742
Kısa Kenar : 3.50 m.
Uzun Kenar : 5.50 m.
18. Yüzyıl

Dış yüzünde yeşil renk pamuklu kumaş, iç yüzünde boyuna yollu desenli pamuklu kumaş kullanılmıştır. İç yüzeyde ana gövde üst kenarında ayaklı palmet formundan gelişen kemerler düzeni bulunmaktadır. Kemerlerin merkezinden zincirlerle aşağı doğru uzanan kandil motifleri uygulanmıştır. Kemer ve sütun gövdeleri lotüs motifinden gelişen stilize kuşlar ve rozet çiçekleriyle dekorlanmıştır. Gölgeğin yüzeyine üç benek ve rozet çiçeği motifleri simetrik anlayışta yerleştirilmiştir. Süsleme bakımından oldukça sade olan sayebanın üst gölgelik kısmı bezemesiz olarak tasarlanmıştır.

Çadır sayvanının dış yüzü büyük ayaklı palmetlerle dekorlanmış, arada kalan boşluklarda geometrik ve bitkisel motifler kullanılmıştır.

Süslemelerde aplike tekniği kullanılmıştır.

Sayeban

Env. No	: 23770
Kısa Kenar	: 3. 20 m.
Uzun Kenar	: 5. 60 m.
Üst Gölgelek Kısa Kenar	: 2. 40 m.
Üst Gölgelek Uzun Kenar	: 3. 80 m.
18. yy. sonu - 19. yy. başı	

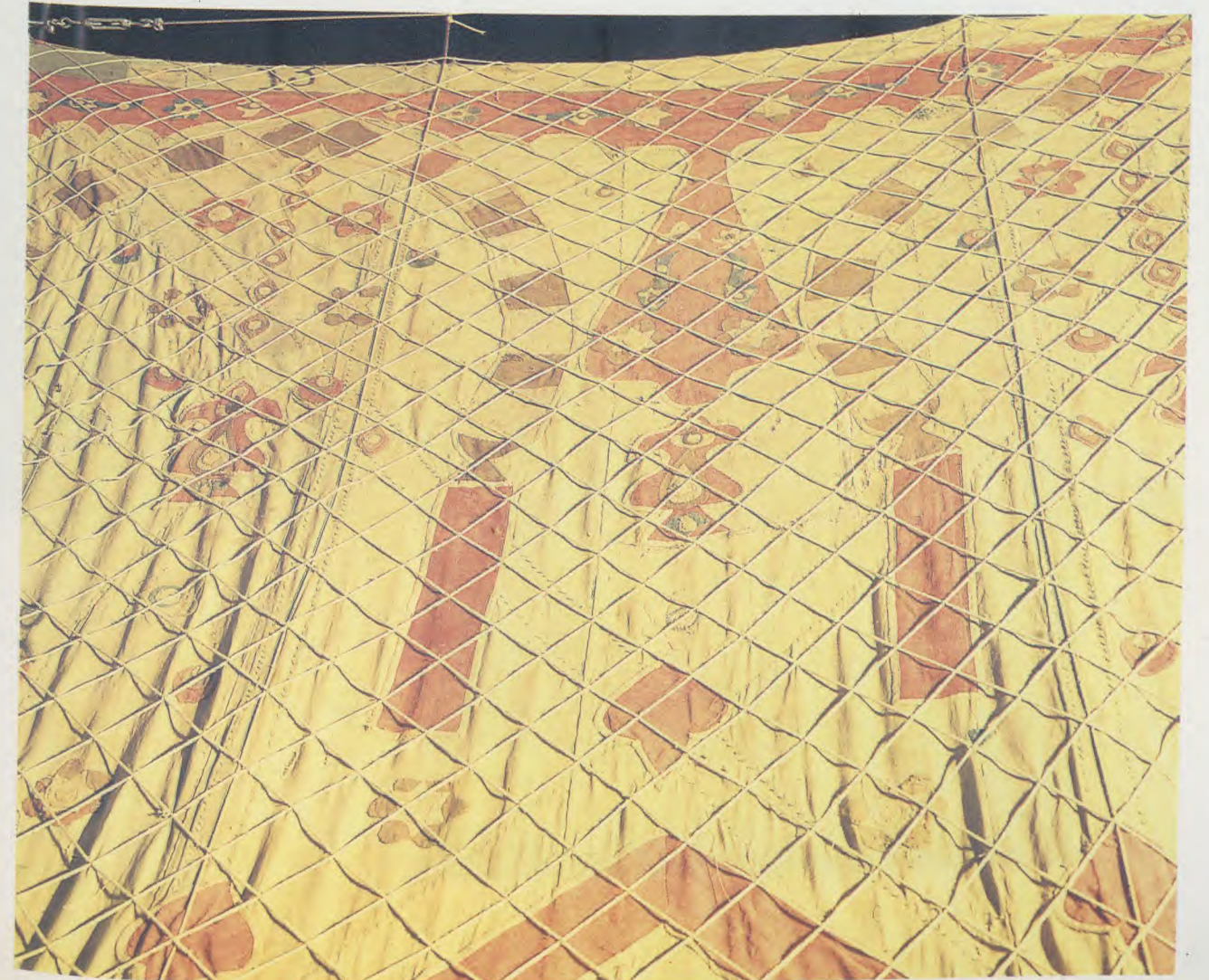
Dış yüzünde yeşil renk pamuklu kumaş, iç yüzünde sarı renk atlas kumaş kullanılmıştır. Sayebanın ana gövdesinde ortada büyük bir madalyon ile dört köşesine çeyrek madalyonların yerleştirildiği bir kompozisyon bulunmaktadır. Ortadaki büyük madalyonun içine dönemin en sevilen süsleme motifi olan bir çiçek buketi applike edilmiştir. Buket lale, karanfil ve gül çiçekleri ile yapraklarından oluşmaktadır. Madalyonun çevresinde bitkisel motiflerle bezenmiş iki geniş bordür ile zincir motifiyle dekorlanmış ince bir bordür bulunmaktadır. En dışta ise bir palmet dizisi ile madalyon tamamlanmaktadır.

Köşelerde bulunan çeyrek madalyonlarda aynı süsleme programı görülmektedir. Sayebanın üst gölgeliği stilize kemerler ve sütunlar ile mihrap nişi şeklinde panolara ayrılmıştır. Panoların içi bir vazoya yerleştirilmiş simetrik düzenli çiçek demetleriyle bezenmiştir. Kemerlerin üzerinde kalan boşluklar vazoya içinde çiçek demetleri ile dekorlanmıştır. Sütunlar ve kemerler hiç boşluk kalmayacak şekilde sık istifli tarzda bitkisel motiflerle doldurulmuştur. En dışta sayebanın tüm çevresini kuşatan sayvan çift yüzüdür. İçte her bir dilim üzerinde asma dalları ve yaprakları arasında üzüm salkımı, dışta ise birer papatya motifi uygulanmıştır.

Süslemeler pamuklu ve atlas kumaştan hazırlanan motiflerin applike tekniğinde uygulanmasıyla oluşturulmuştur.

Gül, lale ve diğer çiçeklerden oluşan buketlerde oldukça gerçekçi bir üslubun kullanılması yanı sıra yer yer renk tonlarının kullanılmasıyla çiçeklere boyut kazandırma eğilimi bu dönemdeki Batı etkilerini yansıtmaktadır.

Sayeban

Envanter No	: 23750
Kısa Kenar	: 2. 85 m.
Uzun Kenar	: 3. 35 m.
Üst gölgeliğin kısa kenarı	: 1. 12 m.
Üst gölgeliğin uzun kenarı	: 3. 94 m.
18 yy. Osmanlı	

Dış yüzünde yeşil renk pamuklu kumaş, iç yüzünde kırmızı renk pamuklu kumaş kullanılmıştır. İç yüzünün zengin süslemeleri yanında dış yüzünde bir takım mimari elemanların kullanımıyla dekoratif bir düzenlemeye sahiptir. Her iki yüzünün de zengin bezemeye sahip olmasıyla önem taşıyan bir örnektir. Minyatürlü el yazmaları ve diğer kaynaklar incelendiğinde çadır ve sayebanların özellikle dış yüzlerinde zengin bezemeye sahip örneklerin ancak Padişah, Vezir veya üst düzeyden bir şahısa ait olabileceğini göstermektedir.

Sayebanın dış yüzü balık sırtı motifi ile dolgulanmıştır. Ana gövdenin ikinci yarısı stilize mihrap nişleri şeklinde bölünmüştür. Nal kemer biçimindeki nal kemerlerin iki renkli ve kesme taş görünümünü verecek şekilde düzenlenmesi de geleneksel Türk mimari süslemesini vurgulamaktadır. Kemerlerin içine aşağı doğru sarkan kandil motifleri yerleştirilmiştir. Zeminde arada kalan boşluklara belli bir düzen içinde

çiçekler, benek motifleri ve lotüsler yerleştirilmiştir. Çadır sayvanının dış yüzünde lotüslerin arasına yerleştirilmiş palmet ve yarım palmetlerden oluşan çok renkli bir bezeme uygulanmıştır.

Sayebanın iç yüzü, genel hatlarıyla klasik bir Türk halısının kompozisyon düzenindedir. Ana gövde ve üst gölgelikte bulunan en belirgin özellik madalyonların uygulanmasıdır. Dikdörtgen formundaki sayebanın ana gövdesinde ortada daire formunda büyük bir madalyon ile etrafını çeviren altı adet dilimli oval madalyonlar ile tezyin edilmiştir. Tüm madalyonlar ve köşe dolguları hiç boş yer kalmayacak şekilde sık istifli tarzda bitkisel motiflerle dolgulanmıştır. Bu sayebanda Türk sanatının klasik yaprak, çiçek ve dal motiflerini son derece başarılı bir düzen içinde görmemiz mümkündür. Madalyonların dışında kalan zemin boşluklarına yine simetri ön plana alınarak kartuşlar, çiçekler ve lotüsler yerleştirilerek kompozisyon zenginliğinin daha da belirginleşmesi sağlanmıştır. Sayebanın iç yüzünün etrafını çevreleyen enli üç sıra bordürden en dışta ve en geniş olanında lotüs ve palmetlerle tüm çadırdaki görülen klasik düzen tekrarlanmıştır. Orta bordürde eşkenar dörtgenlerin içerisine yerleştirilmiş daireler bütünündeki geometrik tarzı tamamlamaktadır. İçteki üçüncü bordür ise kıvrık dalların boşluklarına yerleştirilmiş dilimli çiçeklerle dolgulanmıştır.

Süslemeler pamuklu ve ipekli kumaştan hazırlanan motiflerin aplike tekniğinde uygulanmasıyla oluşturulmuştur.

Çadır Eteği (Zukak)

Env. No : 23706
Yükseklik : 1.78 m.
Uzunluk : 8.20 m.
17. yy.

Dışi yeşil renk, içi kırmızı renk pamuklu kumaştandır. Her iki yüzünde aynı süsleme programı bulunmaktadır.

Tüm yüzey sütunlara oturan kemerler ile bölümlere ayrılmıştır. Kemerleri iri bitkisel motiflerle dekorlanmıştır.

Her bölümün ortasına bir zincir ile kemere asılmış izlenimini veren kandil motifleri yerleştirilmiştir.

Zukak'taki bezemelerde iki ayrı tonda kırmızı renk

kullanılmış olmakla birlikte bugün solmuş ve asil renklerini kaybetmişlerdir.

Tüm motiflerin dış konturlarında açık kahverengi ve beyaz renkte biyenin uygulanması kompozisyonu tek düzelikten uzaklaştırarak uyumlu bir sadeliğe ulaştırmıştır. Dış yüzde aynı süsleme programı yeşil renkte zemin üzerine uygulanmıştır.

Zemin ve motiflerde aynı pamuklu kumaş kullanılmıştır. Süslemelerde aplike görünümü veren bir tür bez üzerine kakma tekniği olan geçme işi kullanılmıştır.

Minyatürlerde resmedilen çadır gruplarını çevreleyen zukakların bir çoğunda uygulanan bezeme programı ile bu örnekte görülen bezeme arasında büyük benzerlikler bulunmaktadır. Bu özelliğin yanı sıra aynı zukak'ın parçaları olabilecek nitelikte mevcutlarının da olması bu örneğin çadır eteğinden çok zukak olabileceğini düşündürmektedir.

Çadır Eteği (Zukak)

Env. No : 23616
Yükseklik : 1.90 m.
Uzunluk : 6.25 m.
17. yy.

Dış yüzünde beyaz renkte pamuklu kumaş, iç yüzünde kırmızı, sarı, beyaz, lacivert, yeşil, kahverengi pamuklu kumaş kullanılmıştır.

Çadır Eteği (Zukak), ahşap direklerle bölümlenmiştir. Bölümleri birbirinden ayıran kolonların üzeri, zincir motifli bordürle belirlenerek stilize sütunlar şeklini almıştır. Bu sütunların yine sembolik kemerlerle birbirine bağlantılı olması sağlanmıştır. Kemerler, alternatif olarak dizilmiş çarkıfelekler, çiçekler ve stilize edilmiş rumi motiflerinden oluşmuş ters ve düz yöndeki kuşlarla dekorlanmıştır. Panoların ana zemini, uçları iri palmetlerle sonuçlanan büyük oval madalyonlar ve bunları çevreleyen simetrik düzenli yaprak, kıvrık dal ve çiçek motifleri ile dolguludur. Madalyonların içerisinde belirli kompozisyonlar atlamalı olarak tekrarlanmıştır. Yine belirli bir simetriği yansıtan bu madalyonların bezemelerinde; kartuş, selvi ağacı, başak gibi merkezi

ana motifler vardır. Çevresinde ise tüm madalyonlar zeminini dolgulayan geometrik kompozisyonlar görülmektedir. Bazı panolarda klasik madalyon düzeni dışında bir başak, bir selvi ağacı şeklinde dizilen değişik kompozisyonlar görülmektedir. Bu panoda iki adet başak üzerine konmuş güvercinler, parçaların tümündeki stilize kuş motiflerinin yanında son derece naturalist bir görünüme sahip olmalarıyla ilgi çekmektedir.

Koleksiyonumuzda bulunan tüm çadır eteği niteliğindeki elemanların geleneksel bordür tarzı olan iri dekoratif palmetlerin, bu örnekte üst kenarda olmasının getirdiği ayrıcalıklı özellik bu örneğin çadır eteği olma niteliğini hafifletmektedir. Minyatürlü el yazmalarında görülen Zukakların dış yüzlerinin çoğunlukla beyaz olması yanında sahip olduğu bitkisel bezemenin adeta bir bahçe görünümü verecek derecede yoğun olması Zukak yada tören ve gösteriler sırasında Sultan ile çevresindekileri diğer topluluklardan ayıran bir sınırlayıcı eleman olabileceğini düşündürmektedir.

Çadır Eteği

Env. No : 23810
Yükseklik : 2.25 m.
Uzunluk : 10.40 m.
17. yy.

Dış yüzünde yeşil renk pamuklu kumaş, iç yüzünde kırmızı renk pamuklu kumaş kullanılmıştır. Yedi bölümden oluşan çadır eteğinde iki pencere ve bir kapı bölümü bulunmaktadır. Diktörgen formlu pencereler dilimli, oval kartuşların ortasına yerleştirilmiştir. Sütunlar ve kemerler ile bölümlenen panoların ortasına zincir ile bağlantılı kandil motifleri yerleştirilmiştir. Kemerler ve sütunların zemini yüzyılın karakteristik özelliğini taşıyan çiçek motifleri, rumiler ve yapraklar ile bezenmiştir. Panolarda zemin boşluklarına rumiler ile çevrilmiş çiçek motifleri simetrik olarak yerleştirilmiştir.

Eteğin alt kısmında ayaklı palmet motifleriyle bezenmiş bir bordür devam etmektedir.

Süslemelerde motifler pamuklu ipekli kumaştan hazırlanarak aplike tekniğinde uygulanmıştır.

Çadır Eteği

Env. No : 23806
Yükseklik : 2. 20 m.
Uzunluk : 14. 30 m.
17. Yüzyıl

Dış yüzünde yeşil renk pamuklu kumaş, iç yüzünde kırmızı renk pamuklu kumaş kullanılmıştır. Onbir bölüm halindeki çadır eteğinde iki penceresi bir kapı bölümü bulunmaktadır. Zeminin tümü sütunlar ve kemerler ile

bölümlenmiştir. Her bölümün ortasına bir zincir ile kemere asılmış izlenimini veren kandil motifleri ile iki yanına simetrik olarak yerleştirilmiş rozet çiçekleri uygulanmıştır. Çiçekler iki yandan rumiler ile çevrilmiştir. Sütunlar ve niş ara bölmeleri ve diğer motiflerin zemin dolgusunda geometrik motiflerle zenginleştirilmiş bitkisel motifler kullanılmıştır.

Üst kısımda devamlılık gösteren bir bordür ikili benek motifliyle doldurulmuştur. Süslemelerde motifler pamuklu ve ipekli kumaştan hazırlanmış ve applike tekniğinde uygulanmıştır.

Çadır Eteği

Env. No : 23651
Yükseklik : 2. 20 m.
Uzunluk : 10. 70 m.
18. yy.

Dış yüzünde yeşil renk pamuklu kumaş, iç yüzünde açık yeşil renk atlas kumaş kullanılmıştır. Dokuz bölüm halindeki çadır eteğinde oval formda gül pencereleri bulunmaktadır.

Çadır eteği süsleme açısından oldukça sade bir örnektir. Bölümleri birbirinden ayıran kolonların üzerinde asma yaprakları ve filizleri arasında üzüm salkımlarından oluşan bezeme yeşil ve kahverengi tonlarında ipliklerle zincir işi tekniğinde işlenmiştir.

Üzümlü asma dalı klasik Osmanlı sanatının sevilen motiflerinden biri olup burada uygulanan yer yer gölgeli renklendirmeyle boyut kazandırma eğilimi dönemin batı etkilerini yansıtmaktadır.

Çadır Eteği

Env. No : 23640
Yükseklik : 2.10 m.
Uzunluk : 7.40 m.
17. yy. sonu-18. yy. başı

Dış yüzünde yeşil renk pamuklu kumaş, iç yüzünde sarı renk atlas kumaş kullanılmıştır.

Dokuz bölüm halindeki Çadır Eteği sütunlar üzerinde taşınan kemerler yardımıyla bölümlenmiştir. İki sütun arasındaki bölümde büyük bir vazodan gelişen madalyon, kartuş ve palmet motifinden oluşan kompozisyon kemer seviyesine dek uzanmaktadır.

Çadır eteğinin zemin seviyesindeki bölümü

bordürlerle dekorlanmıştır. İnce bordürlerde çift sıra, halinde geçmeli zincir motifi uygulanırken birinci geniş bordürde geometrik motifler diğerinde ise geometrik motiflerle zenginleştirilmiş bitkisel motifler uygulanmıştır.

Süslemelerin zemin dolgularında kıvrık dal, rozet, yıldız, lâle çiçekleri ve dilimli yapraklarla sık istifli tarz benimsenmiştir.

Çadır eteğinde bulunan kare formundaki pencerelerin şebekeleri bir kartuş şeklindedir. Kartuşların zeminde diğer motiflerde olduğu gibi bitkisel bezeme tekrarlanmıştır.

Çadır eteği pencereleri kordonelerle kafeslenmiş olup perdeleri bulunmaktadır.

Bezemelerde atlas ve pamuklu kumaştan elde edilen motifler applike tekniğinde işlenmiştir.

Çadır Eteği

Env. No : 23820
Yükseklik : 2.25 m.
Uzunluk : 11 m.
18. yy.

Dış yüzünde yeşil renk pamuklu kumaş, iç yüzünde sarı renkte atlas kumaş kullanılmıştır. Dokuz bölümden oluşan çadır eteği stilize sütunlar arasına alınmış iki yana simetrik açılan perde kanatlarıyla bölümlenmiştir. Her panonun ortasında büyük, yayvan ve ayaklı bir vazo ile bu vazoya yerleştirilmiş büyük bir çiçek demeti applike edilmiştir. Panoları ayıran sütunlar ile eteğin alt ve üst

bordürü kıvrık dallar arasına alınmış ince uzun yapraklar ve çiçeklerle devamlılık gösteren bir desen anlayışı ile dekorlanmıştır. Etekte bulunan üç adet pencere daire formunda ve çelenk biçiminde dekoratif bir çerçeve içine alınmıştır. Tüm motifler zemindeki atlas kumaşın üzerine atlas ve pamuklu kumaştan hazırlanarak applike edilmiştir. Aplikelerin konturları ince kordone ile belirlenmiştir. 17. yy. in en sevilen süsleme motifi olan çiçek buketlerinde naturalist üsluptan uzaklaşarak bozulma görülmektedir.

Dönemin Türk sanatında özellikle Fransız ve İtalyan sanatının etkisiyle oluşan Türk rokoku adı verilen üslub, bu örnekte iri kıvrımlı yapraklar, çiçekli vazolar kurdele ve fiyonklardan oluşan kompozisyonda kuvvetle hissedilmektedir.

Çadır Eteği

Env. No : 23743
Yükseklik : 2.20 m.
Uzunluk : 10 m.
18. yy.

Dış yüzünde yeşil renk pamuklu kumaş, iç yüzünde kırmızı renk pamuklu kumaş kullanılmıştır. Çadır eteği stilize sütunlara oturan kemerler yardımıyla bölümlere ayrılmıştır. Bölümlerde ayaklı büyük bir vazodan gelişen dilimli bir madalyon ve kartuşlardan oluşan kompozisyon tekrarlanmıştır. Motiflerin tümü zeminde

hiç boşluk kalmayacak şekilde yapraklar ve çiçeklerden oluşan bezemeye sahiptir.

Çadır eteğinin zemin seviyesine yakın olan alt bölümünde iki geniş bir dar olarak düzenlenmiş bordürler bulunmaktadır. Geniş bordürlerden birinin içleri rozet çiçekleriyle doldurulmuş oval madalyonlarla, diğeri stilize motiflerle, dar olanı ise ikili zincir motifleriyle doldurulmuştur.

Klasik dönemin gerçekçi özellik taşıyan çiçek motifleri bu örnekte bileşik veya ayrı ayrı oluşturulan madalyonların iç dolgusunda değerlendirilmiştir.

Bezelerde pamuklu kumaştan elde edilen motifler applike tekniğinde uygulanmıştır.

Çadır Eteği

Envanter No : 20007
Yükseklik : 2.20 m.
Uzunluk : 9.80 m.
19. yy.

Jakarlı ipek dokumadır. Stilize bitkisel motiflerin, geometrik bir düzen içindeki alternatif dizimlerinden oluşan dekorlu kuşaklarla bezemelidir. Zemini kırmızı olan dokumanın desenlerinde sarı, koyu mavi ve daha koyu bir kırmızı renk hakimdir.

Çadır İç Parçası

Env. No : 23760
Yükseklik : 2.30 m.
Uzunluk : 4.40 m.
19. yy.

Dış yüzü pamuklu lacivert renk pamuklu kumaş, iç yüzü ipek üzerine jakar dokumadır. Lacivert renkte zemin üzerine bal rengi jakar dokumada sekizgen formu bir göbek motifini çevreleyen ve sonsuzluk anlayışına dayalı kompozisyon düzeni görülmektedir. Ortadaki sekizgen göbekte ve parçanın tümünde stilize çiçek ve yaprak motifleri uygulanmıştır.

Parçanın etrafını tümü ile çevreleyen biritleri, iç mekânda kullanılan bir bölme elemanı olabileceğini düşündürmektedir. Ancak iki kumaş katının arasına ince pamuk tabakasının uygulanması ile kalınlaştırılıp desteklenmesi ile yer yaygısı olma olasılığı artmaktadır.

Çadır İç Parçası

Envanter No : 4527
Yükseklik : 3.50 m.
Uzunluk : 4.15 m.
19. yüzyıl

Bordo rengi pamuklu kumaştan yapılmıştır. Köşegenleri iri formu stilize çiçek motifleriyle dolgulanmış kare bölümlerin zeminlerinde üçlü çiçek demeti ve yapraklarından oluşan bir motif tekrarlanmıştır.

Motifler dolgu olup kumaş zemininden kabaraktır. Çin iğnesi tekniği kullanılmıştır.

Çadır Direği Parçası

Envanter No : 23528
Boy : 2.27 m.
19. Yüzyıl

Ahşap direk sarmal formu bir kuşakla çevrelenmiştir. Kuşakların iç dolgusu alçak kabartma olarak dikey yivlerle düzenlenmiştir. Kuşakların sınırladığı bölümlerde zeytin dli ve meşe yaprakları alternatif olarak gövdeyi sarmaktadır. Arada kalan boşluklar serbest düzende puantiyelerle bezenmiştir.

Çadır diğerinde lake, alçak kabartma ve kazıma teknikleri kullanılmıştır.

Çadır Direği Manşonu

Envanter No : 23529
Boy : 73 cm.
19. Yüzyıl

Çadır direk parçalarını birleştiren madeni manşon sarmal formu bir kuşakla çevrelenmiştir. Kuşakların iç dolgusu dikey yivlidir. İki kuşak arasındaki stilize zeytin dalı motifli kuşak aynı tarzda gövdeyi sarmaktadır.

Kazıma ve alçak kabartma teknikleri kullanılmıştır.

Çadır Direği Manşonu

Envanter No : 23295
Boy : 30 cm.
19. Yüzyıl

Madeni manşon gövdesinin alt ve üst kısımları dikey yivlerle bezenmiştir. Yivler stilize yaprak motifleriyle orta bölüme doğru uzanmaktadır. Yivler arasında kalan bölüm yumurta frizler halinde bölünlenmiştir.

Çadır Alemleri

Envanter No : 22207
Boy : 1.20 m.
19. Yüzyıl

Sarı madenden yapılmıştır. Çadır direği tepeliğine geçen kovan kısmı silindirik formundadır. Kovan, geniş bir bilezikle kazan adı verilen ana gövdeye bağlanır. Ana gövdenin bitimindeki küresel formu yassı parça alem tepeliğine bağlantıyı sağlar. Alem tepeliği 12 kollu bir yıldız ve hilalden oluşmaktadır.

Çadır Direği Parçası

Envanter No : 23520
Boy : 3.15 m.
19. Yüzyıl

Çadır direğinin başlık kısmı aşağıdan yukarıya doğru genişleyen kademeler halinde enli halkalarla birbirinden ayrılmıştır. Halkalar arasındaki zemin boşlukları derin

dikey yivlerle dolgulanmıştır. İki yiv arasında kalan boşluklara stilize yaprak motifleri uygulanmıştır.

Direk gövdesinin tamamı renk tonlamalarının ağırlıkta olduğu iri bitkisel motiflerle bezenmiştir. Gölgeleme ve boyut kazandırma eğilimi dönemin Batı etkilerini yansıtmaktadır.

Çadır direğinde alçak kabartma, kazıma ve lâke teknikleri kullanılmıştır.

Topak Çadır (Yurt)

Envanter No : 27899
Üst Örtü Uzun Kenarı : 6.80 m.
Üst Örtü Kısa Kenarı : 2.60 m.
Etek Uzunluğu : 4.40 m.
Kırgız, 20. yy. ikinci yarısı

Daire formundaki çadır, kafes biçiminde birbirine tutturulan tufan dallarından oluşan gövde üzerine "çiy" adı verilen hasır örtüler ve en dışta beyaz renkte keçe parçaların örtülmesinden oluşmaktadır. Kubbe biçimindeki üst örtünün merkezinde "çangarak"

olarak isimlendirilen çadırın hava ve ışık almasını sağlayan bir penceresi bulunmakta, gerektiğinde "tünluk" (gecelik) denilen bir keçe örtü ile kapatılmaktadır.

Kapı açıklığında iki ahşap kanattan oluşan kapısı renkli boyalarla çadırın genel bezeme anlayışında dekorlanmıştır.

Dıştan bütünüyle çadırı çevreleyen çadır sayvanı "tödöge" Kırgız oymaklarına özgü motiflerin applike edilmesiyle bezenmiştir. Renkli ipliklerle aynı anlayışta dokunan "başkur" larla çadır içten ve dıştan kuşatılarak hem sağlamlaştırılmış hem de dekoratif açıdan zenginleştirilmesi sağlanmıştır.

SUMMARY

In general, the word "TENT" has come to mean easily dismountable and readily transportable housing utilized by groups or tribes forced to move frequently due to their preference for wars of movement or by communities forced to migrate in search of safer or more productive lands. The shape and decoration of these tents tend to reflect the economic powers, the life styles, art preferences, beliefs, and customs of the owners.

It is also believed that early shelters constructed by bending tree branches towards a central point and covering this structure by bushes, leaves, or animal skins may have formed the basis of tent and eventually regular housing architecture.

Tents have been in continuous use by semi-nomadic Turkish (and other) communities upto the present, who inhabit steppes and whose main income is dependant on animals requiring different grazing and sheltering grounds for the summer and winter, and whose religious and other ceremonies are conducted at points in between.

The Huns (220 BC - 216 AD) who completed the political integration of Inner and Central Asia habitually used dome shaped tents of felt. The tent tradition of the Huns continued with the Gokturk State (552 - 745 AD) whom the Chinese chroniclers record as "a tribal people with felt tents carried on horse carts". Both the Huns and the Gokturks regarded permanent habitation in a capital city as dangerous from the point of view of battle tactics. It was considered necessary to maintain a bivouac outside the city for a fluid and dynamic readiness in case of raids.

From the beginning of the Uygur and Karahanli periods, the headquarters of the ruler tended to be located within a city and the palace tradition was born.

The dome shaped Uygur tents with a circular floor plan, called "Yurt", are believed to have influenced the plans of the stupas of Buddhist architecture and have been used in Central Asia, Turkistan, Turkmenistan, and Kazakhstan for centuries. Similar tents with bird-cage shaped wooden frames covered with straw matting or felt continue in service in many parts of the same area even today.

The black tent (woven from animal hair or wool) has tradition ally been used by nomadic Turks for centuries, also without substantial change in shape and structure.

The tent has maintained an important position in the lifestyle of Turks from the founding of the Ottoman State, evolving through the centuries in line with the cultural and artistic development.

The Ottomans have utilized tents to house place staff and units of government administration during campaigns, as well as health services, courts, and just ordinary people during festivities and recreational outings in peace time. In addition to the normal usage of tents by the army for shelter during campaigns, special tents were provided for support units to serve as mosques, hospitals, kitchens, bath-houses, toilets, stables, food depots, execution chambers, and to store the treasury.

The social standing or rank of the owner determined the shape, size, and richness of ornamentation of each tent thus creating a wide diversification.

Ottoman tents were classified according to the support system used, such as dwelling, black tent, single pole tent, two or three pole tent, umbrella shaped tent, baldachin, and the Imperial Pavilion (Otağ-ı Hümayun), which comprised a class by itself due to the multi pole support system

used and the size, decoration, and intended function of the tent.

The single pole tent was the most widely used tent in the Ottoman army, having evolved from the traditional Uygur/Turkish round tent by the addition of the conical top of the traditional Mongol tent. For the widest internal space, however, the two or multi pole tent provided the best plan. The Baldachin, by definition a stationary or portable shade, has been widely used as well, mainly by the Sultan, the Grand Vizier, ministers, and generals during ceremonies, shows, and for rest.

The word "Otağ", meaning the ruler's tent or pavilion, contains the syllable "Od" which stands for fire and thus the word has come to mean the place where fires are lit. The Sultan's tent was officially called "Otağ-ı Hümayun" (Imperial Pavilion) and the Grand Vizier's tent was called the "Otağ-ı Asafi" (Vizierial Pavilion). Compared to other tents, these pavilions were much larger in size and with impressive ornamentation and decoration.

The Sultan had two separate pavilion groups during a campaign, one of which was transported to the next destination and pitched by specialized units while the Sultan occupied the other. The Imperial Pavilion was surrounded by a high textile wall called "zukak" which in turn was surrounded by the tents of the army units. A narrow opening was left in the center, to be used as the only route to the Pavilion. Immediately behind the Imperial Pavilion and connected to it by covered galleries were the tents for the Council of State and the Imperial Treasury.

Aside from an impressive outside appearance, the Pavilions had a magnificent decoration and ornamentation design which made them into works of art as a whole. The ground within the pavilion was covered with floor spreads of taffeta and silk of tasteful design and rugs, each of which was a work of art by itself, were placed over this covering. Comfort and ease were provided for with low sofas and richly embroidered cushions. Red was the predominant colour used in the manufacture of ruler's tents. No person was allowed to use the colour red in their tents except the Sultan, the Heir Apparent, the Royal Princes, the Grand Vizier, and the Governors-General. Red was generally reserved for the Sultan and the Imperial Pavilion, which was passed on from Sultan to Sultan in the course of succession.

The organization responsible for the maintenance, transportation, and pitching/striking of the multitude of tents in the Ottoman Empire was established by Mehmet the Conqueror under the name of Mehteran-ı Hayme Cemaati. Among the duties of this organization was the supervision of the manufacture and maintenance of the main tents and secondary units. The artisans who chose the materials for the tents and the ground covers also planned and executed the decoration and ornamentation were an important part of this organization.

Initially, the unit started off with 37 personnel, increasing to 835 by the beginning of the 17th century, to 2000 by the end of the same century, and being finally formed into four companies of 861 personnel each by the end of the 18th century. After the abolition of the Janissary Corps in 1826, this organization continued to carry out its duties under the name of Hiyamiye Nezareti (Department of Tentage).

KAYNAKÇA

1. Arseven, Celal Esat
Türk Sanatı, İstanbul, 1970
2. Barışta, Örcün
Osmanlı İmparatorluğu dönemi Türk İşlemelerinden Örnekler, Ankara, 1981
3. Barışta, Örcün
Türk İşleme Sanatı, Ankara, 1984
4. Barışta Örcün
Türk işlemelerinde Teknikler, Ankara, 1978
5. Bedin, Franca
Çin Sanatını Tanıyalım, Çev. Fren Soley, İstanbul, 1985
6. Bozkurt, Nebi
"Çadır", İslam Ansiklopedisi, Fasikül 55, İstanbul, 1933, S. 158-162
7. Bussaglio, Morio
India And Ceylan, Oriental Architecture, New York, 1973
8. Çiçekçiler, Ersin
Çürük, Cenap
Örnekleriyle Türk Çadırları, İstanbul, 1983
9. Çoruhlu, Yaşar
Türk Sanatının A, B, C'si, İstanbul, 1993
10. Çürük Cenap
"Osmanlı'da Çadır", İslam Ansiklopedisi, Fasikül 55, İstanbul, 1993, S.162-164
11. Çürük, Cenap
"Çadır Mehterleri", İslam Ansiklopedisi, Fasikül 55, İstanbul, 1993, S. 165-166
12. Ersin Emel
Türk Kubbesi, Selçuklu Araştırmaları Dergisi III, Ankara, 1971
13. Konyalı, İsmail Hakkı
İstanbul Sarayları, Cilt I, İstanbul, 1943
14. Ligeti, L.
Bilinmeyen İç Asya, Çev. Sadrettin Karatay
15. Marsigli, Graf
Osmanlı İmparatorluğu'nun Zuhur ve Terakkisinden İntihati Zamanına Kadar Askeri Vaziyeti, Ankara, 1934
16. Ögel Bahaeddin
Türk Mitolojisi, Ankara, 1971
17. Ögel Bahaeddin
Türk Kültür Tarihine Giriş VII, Ankara, 1984
18. Sözen, Metin
Eruzun, Cengiz
Anadolu'da Ev ve İnsan, İstanbul, 1992
19. Temir, Ahmet
Cengiz Han, Ankara, 1989
20. Uzunçarşılı, İ. Hakkı
Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapıkulu Ocakları I, Ankara, 1943
21. Uzunçarşılı, İ. Hakkı
Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı, Ankara, 1945

ASKERİ MÜZE VE KÜLTÜR SİTESİ KOMUTANLIĞI
HARBİYE - İSTANBUL
TEL : (0.212) 233 27 20 (4 HAT) FAX : (0.212) 240 48 89